

KUL TURA SLOVA

Časopis

pre jazykovú

kultúru

a terminológiu

Orgán

Jazykovedného ústavu

Ludovíta Štúra

SAV

HLAVNÝ REDAKTOR
PhDr. Ján Kačala, CSc.

VÝKONNÝ REDAKTOR
Matej Považaj

REDAKČNÁ RADA

Doc. PhDr. Eugénia Bajzíková,
CSc., doc. PhDr. Valéria Betá-
ková, CSc., PhDr. Gejza Horák,
CSc., prof. PhDr. Ján Horecký,
DrSc., PhDr. Ján Kačala, CSc.,
PhDr. Ivan Masár, prof. PhDr.
Ján Matejčík, CSc., PhDr. Ján
Oravec, DrSc., PhDr. Konštantín
Palkovič, Matej Považaj, prof.
PhDr. Jozef Ružička, DrSc., člen
korešpondent SAV, PhDr. Ján
Sabol, PhDr. Elena Smiešková,
Milan Urbančok

REDAKCIA
884 16 Bratislava, Nálepková 26

Spev o živote, slovo pre človeka

IMRICH VAŠKO

Národný umelec Ján Smrek (*1898) vytvoril svojrázne básnické dielo, bez ktorého si už nevieme predstaviť dejiny a hodnoty slovenskej lyriky 20. storočia. Zakotvený v jej modernosti aj tradíciách prebojuval novú orientáciu literatúry. Súbežne s tým objavoval aj nové, neznáme pramene básnivosti. Cítiac v sebe túto spätosť s poprevratovým spoločenským a literárnym životom aj ich potrebami, podnecoval do aktivity a tvorivých činov celú svoju generáciu, ba aj mladšie pokolenie. Právom ho naša literárna kritika nazvala básnikom životného kladu (Miloš Tomčík).

Poézia Jána Smreka ostala verná sebe a svojmu umeleckému krédu: byť spevom o živote, slovom pre človeka. Je to reč prostá, slnečná, lebo báseň — ním samým povedané — má blažiť. Blaženosť slova vyžaruje zo Smrekovej básnickej energie a jeho slovesného umenia.

Básnik si od začiatku tvorenia uvedomoval, aký nástroj slova berie do svojich rúk, aká rodná reč mu koluje v žilách, aby ju ďalej cibril, zjemňoval i prepodstatňoval, rozvinul do košatosti. Vo vyznaní *Básnik sám doma so svojou poéziou* vracia sa k tomuto svojmu záujmu či zložke vlastného naturelu. Sklon k harmónii, k výraznej hudobnosti verša a básne definuje takto: „...ale ja práve vďaka víťazstvu Stúrovho ducha mohol som sa už s modernou slovenčinou hrať a hádzať jej slovami ako guľkami zo snehu. Slovenčina, keď treba, vie guľat aj hromy: Mor ho, hoj, mor ho, detvo môjho rodu! — ale keď chceme, je ľahká a mäkká ako páperie.“ (Laciak, 1977). No Smrek chcel rovnako urobiť z materčiny komunikačný prostriedok, akt totožnosti aj sútok každodennosti, preto tento druhý znak básnického jazyka u seba

odôvodňuje takto: „Mne však poézia bola náplňou každého dňa, nielen sviatocného, ale i robotného, a preto som napísal viac básní, než by sa patrilo.“ (Tamže.)

Toto sú základné východiská a predpoklady Smrekovho vzťahu k slovenčine, vládnutia jazykom v poézii. Pritom neslobodno zabúdať na dosiaľ ešte nezhodnotenú kultúrotvornú prácu, ktorú vynaložil na rozvoj slovenského jazyka ako redaktor a editor. Jeho rukami prešli rukopisy príspevkov do zborníkov (Zborník mladej slovenskej literatúry, Slovenská prítomnosť literárna a umelecká), vlastného časopisu (Elán) a redigovaných edícií (Edícia mladých slovenských autorov u Mazáča v Prahe a založenie i vedenie Komornej knižnice a Novej komornej knižnice v Bratislave). Sedemnást ročníkov periodickej a dva tituly neperiodickej tlače, ako aj do dvesto zväzkov vydavateľskej činnosti obsahuje sumu, ktorá sama osebe je výrečná, ojedinelá u nás a zaslúži si uznanie.

Tvárne básnikovo slovo chcelo svet objímať aj zdolávať mečom i lýrou. Táto začiatočná polarita výrazu nadobudla znova aktuálnosť najmä v čase zbraní, keď sa Smrekova poézia tiež mocne zachvela od otrasov fašistickej hrôzy, od bolesti sveta. Z prvých básní naznačuje toto hladačské úsilie osobitne báseň *Dnes milujem svoj deň* z debutu *Odsúdený k večitej žizni*. Vydaním zbierky *Cválajúce dni* prichádza uňho k slovu lyrický výboj v podobe spevu, piesne. Takéto určenie má takmer celá básnická tvorba Jána Smreka po prevrate a neskôr aj po oslobodení. Uvedené konštatovanie, pravdaže, nemôže a ani nechce vyjadriť celistvosť jeho osobnosti, lebo tá je dozaista rozmanitejšia a bohatšia.

V súhrnnom pohľade na Smrekovu poéziu možno vypozerovať, že autor hľadá predovšetkým výraz a obraz na vyslovenie lásky a mladosti, *milej, čo jak ohnivý kvet rozkvitá*. Opojná a opojená lúbosť je tá najkrajšia z najkrajších skutočností. Vrcholná. Nevysloviteľná. Korí sa jej. Hovorí a spieva: *slovičko lásky prijmi za tú krásu*. Preto aj básnik v Smrekovej predstave a štylizácii je ten, kto musí mnoho dávať, kto svoje city musí verne vyspievať, kto musí mať čisté, otvorené oči. Ale pozná i jeho hranice ako faktor nekonečnosti života a nedokončenosti tvaru. Ako príklad uvedieme dva úryvky z veršov Jána Smreka. Prvý je zo zbierky *Iba oči: Toľko obsahu je v mojej duši, / že čo rieknem, je len jedna veta*. A druhý: *Nemám už slov. Všetky sú vyslovené. / Alebo — príliš mnoho mám ich ešte. / Nikdy ich, nikdy všetky nedorieknem*. Ide o slohy z básnickej skladby *Básnik a žena*, kde Smrek v celej škále obsiahol filozofiu poézie, lásky a života.

Esenciu básnického programu vložil Smrek aj do iných kníh, najmä do zbierky *Obraz sveta* a v nej do básní, ako sú *Neslýchané, Básnici*,

čujte a ďalších. Slovo, poézia predstavujú mu nepokoj zmyslov, vášeň a zápas. Žiada od nich nové poznanie, očarenie, osudovosť, hudbu i dar jedného verša, za ktorým by každý túžil. Pieseň a myšlienka sa rodí zo zlatej bane básnikov. A poézia znamená obnovovanie živo'a transfúziou slov. Tvorca sa v nich dovoľáva oprieť básnickú výpoveď o svete a o človeku nadovšetko o zákony srdca i spev prírody, taký prostý v zložitosti. Túto nesmrteľnosť v službe človeka a pre človeka vyjadril v štvorverší: *Vždy vrazil som len ku človeku, / no k tomu len, čo kvety rád. / Báseň je kvetom, ktorý na hrud' / ľudskú vždy som chcel pripínať.*

Uzatvárame túto malú úvahu o diele osemdesiatročného Jána Smreka. Čo nám dáva dnes? Okrem iného sa v ňom a ním potvrdzuje skutočnosť, že mäkké slovo básnikovo je na to, aby neutíchlo v ľudskej reči, naopak, aby ustavične hlásalo a šírilo ľudskosť. I krásu. A aby sa znova narodilo pre nové básne.

LITERATÚRA

Básnik sám doma. Zostavil a úvodné slovo napísal Ondrej Laciak, doslov Daniel Okáli. 1. vyd. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1977, s. 20 a 22.

SMREK, J.: Moje najmilšie. 1. vyd. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1972, s. 109 (báseň *Ako pole žitné*), s. 156 (*Básnik a žena*), s. 282 (báseň *Boj s nocou*).

Lyrizmus Smrekovej básnickej výpovede

JÁN SABOL

Sú básnici búrliváci, ktorí v orchestri poézie hrajú na bicích; iní zasa potichu — viac pre seba — ladia flauty a lýry a čakajú na svoje sólo. Prví zapaľujú a rozniecujú, volajú k činu, druhí šepkajú, noriac sa viac do vlastného vnútra. K básnikom druhého typu patrí aj výsostný lyrik Ján Smrek.

Dominanty Smrekovej poézie majú podobu ženského rodu — žena, láska, príroda; pretavujú vyznenie a vyznanie básnikovho sebavyjadrenia do lyrického, impresionistického, hudobného tvaru:

Dnes zazvonil o dlažbu
medený októbrový list,
a ty si prišla,
musela si prísť.
Tak sme sa zišli,
celkom neznámi,

ako dva hlasy prudkej ozveny
medzi horami.

(1974, s. 74)

Prvé dva verše zachytávajú obraz jesene opretý najmä o syntagmatické spojenie *medený októbrový list* (výrazom *októbrový* sa tu explicitne naznačuje „faktografické“ zaradenie jesene do konkrétneho časového rámca); predstava padania listov sa stvárnjuje sugestívnou metaforou *zazvonil o dlažbu medený list*, hyperbolizovanou synekdochickým použitím slova *list* (motív listu sa naplno využíva najmä v poézii J. Kostru — pozri Sabol, 1976, s. 99—100) a zvýraznenou spolupôsobením akustického a zrkovového vnemu (vo výraze *medený* sa cez sloveso *zazvonil* ozýva pôvodná sémantická náplň, ale je tu zároveň aj sekundárny prenesený význam farby). Lexikálne jednotky *dnes*, *dlažba*, *októbrový* a minulý čas plnovýznamového „zážitkového“ slovesa, ktorými sa rámcuje časovo-priestorový rozmer „príbehu“, sú stopovými prvkami epiky rozoberaného úryvku z básne *Verš prvého dňa*.

V ďalšom dvojverší pokračuje lyrický nádych básne: do verša náhle vstupuje stály hosť Smrekovej poézie — žena, zintímnená, ale zároveň „znejasnená“ použitím osobného zámena *ty* a refrénovým kontextom, v ktorom niet logickej konzekvencie vecí, akú si vyžaduje prozaický text: *a ty si prišla, / musela si prísť* (hoci — spätne — motív príchodu rozväzuje epickú niť výpovede). Fakt stretnutia („dotyk“ je naznačený už vo východiskovom obraze básne a v signáli „zazvonenia“) sa ďalej nadväzne rozvíja v jemne lexikálne diferencovanom, „zavŕšenom“ opakovaní (ide o bytostný princíp lyriky) *tak sme sa zišli*, doplnenom o spojenie *celkom neznámi*, v ktorom sa odráža „náhodnosť“ inšpirácie, ale aj mozaikovitost asociácií Smrekovej poézie. Úryvok sa končí prirovnaním — podloží každého básnického obrazu — *ako dva hlasy prudkej ozveny / medzi horami* s pokračujúcim akustickým ladením veršovej výstavby. Pripomeňme si na tomto mieste konštatovanie M. Tomčíka, že Smrekove verše sú „plné zvukov a farieb, dýchajú vôňou a ľahko sa vnímajú“ (1961, s. 80).

Azda základným jazykovým podhubím lyrickosti Smrekovej poézie je použitie 2. slovesnej a zámennej osoby. Hoci je to prirodzené — veď protiklad 1. a 2. osoby na jednej strane a 3. osoby na druhej strane v umeleckom texte podstatne rozlišuje lyrický a epický tvar (na úrovni autorskej reči), jednako sa nám zdá, že forma 2. osoby je pre Smreka charakteristická, príznačná. Umožňuje mu intímny „rozhovor“ so ženou — hoci často fiktívnou, kontakt s personifikačne priblíženou prírodou a — povedané s Novomeským — s „vecami i vecičkami sveta“:

Veselých žien počuť zvonný hlas,
ktoré idú v teplých odevoch.
Ty máš šaty ako z pavučiny.
Kde si zanechala rukavice?
Vieš, že ruka citlivejšia je
ako hebké líce?

(Zima, s. 21)

Píšťala zvučná moja, píšťalénka,
vyhúďaj srdcu môjmu, lúbezná!
Vlej sa mi do pesničky, rozpomienka,
zažblnkaj v myslí mojej, potok rodný,
vtel' sa mi v pravdu živú, obraz zvodný,
šľahni ma, domoviny mojej vôňa čudesná!
(Obraz od nás, s. 183)

V podobných kontextoch sa veľmi často, ako potvrdzuje druhá ukážka, používa tvar imperatívu a oslovenie. Pretvára sa tu teda lyrická výpoveď na apelovosť, má vyvolať v „prijímateľovi“ akciu, má oslabiť spätnú rezonanciu básnikovho vnútra? Rozhodne nie, je to len „hraná“ apelovosť, prejavujúca sa skôr v nadviazaní kontaktu než v „podnecovaní“ partnera, ktorý je viac básnickou fikciou; imperatív je len echom básnikovho pocitového života, jeho kypiaceho zmyslového naplnenia vonkajším a vnútorným svetom. Je to subjektívna a lyrická apelovosť.

Cez tvar 2. osoby sa básnik — paradoxne, ale zákonite — dostáva k forme dialógu, rozhovoru (aj dialogizovaného monológu — Tomčík, tamže, s. 93), ktorý je doménou a znakom epickosti. Prechodným pásmom je tu forma otázky, zatiaľ ešte bez odpovede; ide o potenciálny dialóg:

Mladosti plné ruky mám.
Natrhal som jej bez miery.
Vy máte málo? Pridám vám.
Pridržte, dievky, zástery!

(Pieseň, s. 99)

Dialogický „dramaturgický“ postup sa u Smreka najpregnantnejšie pretavil do básnického tvaru v skladbe *Básnik a žena*. Aj on spôsobuje, že lyrizmus analyzovanej poézie nie je statický (porov. aj Tomčík, tamže). Ani tu však Smrek neopúšťa jazykové čaro svojej lyriky: kultivovanosť formy prechádzajúcu až do parnasistického abstraktného výraziva, plynúci rytmus „na jeden dych“, „filozofiu“ lásky a básnického slova:

„Ó, viem, vy básnici ste divná chasa!
Raz s ohňom a zas s flegmou hovoríte.
Váš hlas však nezdá sa byť skúpy v cite.
Bô! ešte nechal stopy u vás, zdá sa...“

Ah, škoda tých chvíľ najžravejšej tiesne!
Bo básnik tu za každú svoju ranu
odmenu hojnú máva prichystanú,
veď vtedy tvorí najcennejšie piesne.
Len všednosť, tá je zradným hosťom lýry.
Preto ma zväbilo dnes snežné perie.
Tak lahodí to, keď sa všetko belie.
A krásky hemžia sa tu ako vily.
Vy jednou z nich ste. Vravím to tak priamo. (s. 121)

Je tu poetická patetickosť, opretá najmä o citoslovcia (ktorá ovzdušie básne skôr zahľadá do noblesnej hry na cily, než by vyžarovala vnútorné vzplanutie), monumentálnosť vetnej stavby a rytmickej štruktúry, presila abstraktného výraziva, umenie milovať (v ukážke len prítlmene), básnické umenie...

Svoj básnický slovník si Smrek buduje z kníh aj zo života. V jeho veršoch sa dobre cítia výrazy, ktoré sú vizitkou básnikovho vzdelania, alúziou na kultúrnu a literárnu históriu, cudzie slová, prinášajúce vôňu prostredia, ale aj prvky z lexiky všedného dňa, civilného života, mesta a techniky:

I sám sa divím... Som to ja, či nie ja?
Nie je to *Obraz Doriána Graya*?

(*Básnik a žena*, s. 152)

Vznešené platany češe
scirocco od Líbye.
Na *Corse d'Italia*
tancujú zlaté listy.
Sem a tam padne z neba ťažká kvapka.
Lacrimeae Cristì.

(*Roma 1941*, s. 195)

Komínov fabrických les
oznamuje:
dnes bude u nás ples!
hudba *remeňov*, *kolies* a *sirén*
zaznie priestorom sály,
do ktorej vrhá svoje žiary
elektrina a *acetylén!*

(*Fabrika v noci*, s. 58)

A forma Smrekových veršov? Zdá sa, že jej najštedrejším rytmickým a melodickým predobrazom je základný žáner ľudovej lyriky — pieseň, ktorým autor najčastejšie pomenúva svoje básne.

Bolí by sme nespravodlivý a nepresní, keby sme Smrekovu básnickú výpoveď hodnotili len ako subjektívne, lyrické opojenie životom. Opar ťažkých vojnových čias zhrýza aj jeho lýru (zbierky *Hostina* a *Studňa*), jeho slovo nahľadáva disonancia a tragický osten:

Ja som sa tešil dnes akejsi ruži
a potom jednej kvapke
a slovu jednému
a dotyku a bozku.
Lež predsa nemôžem to všetko povedať.
Akási dýka v srdce sa mi hrúži
a ruka akási mi dušu vystiera
na bielu plachtu a na čiernu dosku.

Mám zvýsknuť, keď som takto vystretý,
mám plašiť tých, čo držia vigílie?
Ach, dajte pokoj ódam na radosť,
keď vlákna tragičnosti týchto časov
nemilosrdne omotávajú
motýľa poézie.

(*Óda na radosť*, s. 204)

Úroveň umeleckého textu vyplýva — okrem iného — z poctivej, až „spaľujúcej“ práce s jazykom, z vedomia o späť jazyka so životom, z naplnenia myšlienky do cizelovaného tvaru, z krásy a statočnosti slova. Smrek vie a chce: *Je neslýchané, čo je poézia: / obnova žitia transfúziou slov! // Aj hudba v tom byť musí: slovo matné / za- spievať musí, aby chutilo. / Človek je vyprahnutý, ľudstvo hladné: / pieseň a myšlienka je viac než chlieb, / je viac než všetko iné, / čo sa na zemguli zrodilo* (s. 242). A na inom mieste píše: *Čo povieš, nech je vesmírom / potvrdzované: cit, aj krása. / Tak spraviš báseň úžasnú. / Aj keď snáď malou, drobnou zdá sa* (s. 266).

Aká je teda básnikova reč? Čistá, kultivovaná, zvonivá — výpoveď v službe „umenia básnického“, ale aj pekných vecí v živote, „lásky a radosti, bratstva a družnosti ľudí i prírody vo všetkých jej prejavoch, ... krásy vo všetkých jej tvaroch a premenách“ (Pišút, 1963, s. 7). Je to málo, či mnoho? Nech už je odpoveď na túto otázku akákoľvek, jedno je isté: k plnosti ľudského života patrí aj láskavé slovo a slovo o láske.

LITERATÚRA

PIŠŮT, M.: Ján Smrek. In: Ján Smrek, *Knihy slnečné*. 1. vyd. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1963, s. 7–21.

SABOL, J.: Priestory Kostrovho básnického výrazu. *Kultúra slova*, 10, 1976, s. 99–104.

SMREK, J.: *Moje najmilšie*. 3. vyd. Bratislava, Slovenský spisovateľ 1974. 378 s.

TOMČÍK, M.: *Na prelome epoch*. 1. vyd. Bratislava, Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry 1961, s. 57–99.

Podstatné mená vzoru *dievča*

LADISLAV DVONČ

1. Podľa vzoru *dievča* sa skloňujú podstatné mená stredného rodu na *-a* (po perných spoluhláskach *-ä*), napr. *dievča*, *rýbä*. Tento vzor možno charakterizovať ako produktívny, a to preto, že sa dopĺňa novými pomenovacími jednotkami. Najčastejšie ide dnes o slová tvorené slovotvornou príponou *-ča*, zriedkavejšie *-a*, *-ä*, *-iča*, napr. *Bratislava* — *Bratislavča*, *sova* — *sôvča*, *lama* — *lamiča*. Tvorenie s príponou *-ča* a *-iča*, v ktorých je spoluhláska *č*, nadväzuje na iné produktívne slovotvorné prípony so spoluhláskou *č* (Dvonč, 1973, s. 3–11). Z derivátov so spomínanými slovotvornými príponami, resp. so základnou slovotvornou príponou *-ča* [základnou z hľadiska dnešného jazyka] a variantmi *-a* (*-ä*) a *-iča* sa v najnovšom čase uplatňujú slová tvorené od názvov miest a obcí, príp. ich častí, napr. *Bratislava* — *Bratislavča*, *Praha* — *Práža*, *Petržalka* — *Petržalča*.

2.1. V jednotnom čísle sa pádové tvary tvoria pravidelne. Tvarotvorný základ (TZ) 1. pádu jedn. čísla sa rozširuje o príponu *-ať*, resp. *-äť*, napr. *dievča* (TZ *dievč-*) — *dievčať* (TZ *dievčať-*), *rýbä* (TZ *rýb-*) — *rýbäť* (TZ *rýbäť-*). Ide tu o typ TZ so základnou a rozšírenou podobou čiže o tzv. rozmerový typ TZ (Dvonč, 1978, s. 109). Tento typ TZ je síce v súčasnej spisovnej slovenčine na ústupe, pri podstatných menách vzoru *dievča* je však dodnes dvojaká podoba TZ pevná.

2.2. V 4. páde jedn. čísla je pri podstatných menách vzoru *dievča* prípona *-a* (*-ä*), ktorá je aj v 1. páde jedn. čísla (*dievča*, *rýbä*). Pri podstat. menách *knieža* sa popri tvare 4. pádu jedn. čísla *knieža* používa niekedy tvar *kniežať*, napr. *videl knieža/kniežať*. Tento tvar je zhodný s tvarom 2. pádu jedn. čísla *kniežať*, napr. *dostal od kniežať veľkolepý dar*. Podstatné meno *knieža* neoznačuje dnes mláďa nejakej mužskej osoby alebo mláďa zvierata, ale dospelú osobu mužského

pohlavia. Pri pomenovaniach mužských osôb sa bežne uplatňuje zhoda tvaru 2. a 4. pádu jedn. čísla, napr. *chlap* — *chlapa*, *hrdina* — *hrdinu*. Preto je pochopiteľná snaha skloňovať aj slovo *knieža* rovnako ako iné mužské osobné podstatné mená, teda tak, že sa tvar 4. pádu jedn. čísla formálne zhoduje s tvarom 2. pádu jedn. čísla. Tvar *kniežata* v 4. páde jedn. čísla uvádzal vo svojej gramatike J. Damborský (1930, s. 203). V platnej kodifikácii sa však vyžaduje tvar *knieža*.

3. V množnom čísle existuje pri slovách vzoru *dievča* dvojaké skloňovanie. Ide jednak o tvary na *-atá*, jednak o tvary na *-ence* alebo *-ce*, napr. *dievča* — *dievčatá/dievčence*, *rýbä* — *rýbätá/rýbence*, *prasa* — *prasatá/prasce*. Ako vidieť, TZ a či kratšia podoba TZ sa tu rozširuje o príponu *-at-* (*-ät-*) alebo *-enc-*, *-c-*. Pri niektorých podstatných menách sú iba tvary na *-atá*, napr. *knieža* — *kniežatá*, pri niektorých iba tvary na *-ence*, napr. *kura* — *kurence* a napokon pri niektorých sú tvary na *-atá* aj *-ence* alebo *-atá* aj *-ce*. Presne vypočítat bez zvyšku sa dajú iba tvary na *-ce*, ktoré sú pri podstat. menách *prasa* — *prasatá/prasce*, *teľa* — *teľatá/teľce* a *štieňa* — *štieňatá/štence*. Presnejší obraz o používaní tvarov na *-atá*, *-ence* a *-ce* sa podáva v Morfológii slovenského jazyka (1966, s. 121).

Osobitne si treba všimnúť prípady, v ktorých sa vyskytujú tvary na *-atá* aj *-ence* alebo tvary na *-atá* a *-ce*, čiže prípady, v ktorých sa vyskytujú dvojtvary. Dvojtvary sa v rámci skloňovania podstatných mien v spisovnej slovenčine vyskytujú pomerne často, pričom existuje viacero typov dvojtvarov (Dvonč, 1971/72, s. 261–264). Pokiaľ ide o tvary na *-atá* a *-ence*, resp. *-atá* a *-ce*, možno konštatovať, že tieto tvary sa nepoužívajú ako dvojtvary v pravom zmysle slova, ktoré by sa dali ľubovoľne zamieňať v akejkolvek jazykovej situácii (Dvonč, 1956, s. 25–30). Tvary na *-atá* sa používajú najmä v odbornom a publicistickom štýle, no možno sa s nimi stretnúť aj v hovorovom a umeleckom štýle jazyka. Tvary na *-ence* sa nepoužívajú vo všetkých štylistických oblastiach jazyka. Používajú sa predovšetkým v hovorovom štýle a ako hovorové sa môžu využívať napr. v publicistickom štýle alebo v umeleckých štýloch, nepoužívajú sa však v odbornom štýle. Keďže tvary na *-ence* majú hovorový ráz a v odbornom štýle sa využívajú iba tvary na *-atá*, nadobúdajú tvary na *-atá* charakter tvarov príznačných pre odborný štýl jazyka. V tomto zmysle možno hovoriť o využívaní tvarov na *-atá* a *-ence* ako dubliet pre potreby hovorového a odborného štýlu (Ružička, 1973a, s. 33; Ružička, 1973b, s. 227).

4. V 2. páde množ. čísla sa pri slovách na *-atá* pravidelne zachováva rytmický zákon. S prejavmi porušovania rytmického zákona, ktoré sú pri iných kategóriách slov pomerne časté, sa tu nestretávame (Dvonč, 1955, s. 125). 2. pád množ. čísla slov na *-atá* možno teda charakterizovať ako prípad ustáleného zachovávanía rytmického zákona v sú-

časnej spisovnej slovenčine. V 2. páde množ. čísla tvarov na *-ence* alebo *-ce* sa pravidelne používajú tvary s vkladnou dvojhláskou *ie*, napr. *dievčence* — *dievčeniec*, *mačence* — *mačeniec*, *teľce* — *teľec*. Staršia poučka o existencii vkladného *-e* v 2. páde množ. čísla tvarov na *-ence*, *-ce* sa ukázala ako nesprávna; do spoluhláskovej skupiny na konci TZ sa môže vkladať iba dvojhláska *ie* preto, lebo pred ňou je vždy krátka samohláska (Dvonč, 1948/49, s. 185).

5. V 3. a 6. páde množ. čísla podstatných mien zakončených v 1. páde jedn. čísla na *-ence/-ce* sa v súčasnej spisovnej slovenčine používajú prípony *-om*, *-och*. Je to ojedinelý prípad v rámci skloňovania podstat. mien stredného rodu, pri ktorých je v týchto pádoch prípona *-ám*, *-iam*, resp. *-ách*, *-iach* čiže prípony so začiatočným *á* alebo *ia*. Stredoslovenské tvary na *-iam*, *-iach* síce prenikli do diel niektorých spisovateľov (*dievčenciam*, *dievčenciach*, *prasciam*, *prasciach*), nedostali sa však do spisovnej kodifikácie. Pri podstat. menách na *-atá* sú tvary na *-ám*, *-ách* ako pri ostatných podstat. menách stredného rodu.

6. V 7. páde množ. čísla pri podstat. menách s tvarmi na *-atá* aj *-ence/-ce* je pádová prípona *-ami* (*dievča* — *dievčatami/dievčencami*, *rýbä* — *rýbätami/rýbencami*, *štence* — *štencami*). V hovorovom jazyku sa niekedy používa prípona *-mi*, napr. *dievčatmi*, *krstňatmi*, *zvieratmi* a pod. (Morfológia slovenského jazyka, 1966, s. 122). Pri podst. mene *knieža* sa v 7. páde množ. čísla uplatňuje prípona *-mi* pod vplyvom skloňovania životných podstatných mien mužského rodu, pri ktorých slová s jednou spoluhláskou na konci TZ mávajú kratšiu príponu *-mi*, napr. *chlap* — *chlapmi*, *úradník* — *úradníkmi*, podobne aj *knieža* — *kniežatmi* (porov. aj príponu *-mi* pri podst. menách vzoru *hrdina* v prípadoch *apologéta* — *apologétmi*, *husita* — *husitmi*, *exegéta* — *exegétmi* atď.). V súčasnej kodifikácii je tvar *kniežatami*.

7. Podstatné mená vzoru *dievča* sa v niektorých prípadoch využívajú ako mužské priezviská, napr. *knieža* — *Knieža*, *kura* — *Kura*, *kurča* — *Kurča*. Tieto priezviská sa skloňujú podľa vzoru *hrdina* tak ako iné podstatné mená mužského rodu zakončené na *-a* (*Knieža* — *Kniežu*, *Kura* — *Kuru*, *Kurča* — *Kurču* atď.), čiže opustili skloňovanie podľa vzoru *dievča* (Blanár, 1947, s. 71; Morfológia slovenského jazyka, 1966, s. 87). Stav v spisovnej slovenčine je v tomto prípade iný ako v spisovnej češtine. V spisovnej češtine sa takéto mená čiastočne skloňujú ako všeobecné podstat. mená, z ktorých vznikli, čiastočne sa pri nich mení skloňovanie (Váhala, 1960, s. 156; Dvonč, 1977, s. 299).

8. Ako vzorové slovo sa v slovenskej gramatickej literatúre využívali slová *káča* (Štúr), *jahňa* (Czambel), *dievča* (Damborský, Orlovský — Arany, Letz a súčasné príručky), *kurča* (Mihál). V súčasnosti sa ako vzor používa slovo *dievča*.

LITERATÚRA

BLANÁR, V.: Skloňovanie cudzích rodinných mien v spisovnej slovenčine. Slovo a tvar, 1, 1947, s. 70—80.

DAMBORSKÝ, J.: Slovenská mluvnica pre stredné školy a učiteľské ústavy. 1. vyd. Nitra, Š. Huszár 1930. 350 + 226 s.

DVONČ, L.: Genitív II. množného čísla substantív typu dievča. Slovenská reč, 14, 1948/49, s. 185.

DVONČ, L.: Rytmičný zákon v spisovnej slovenčine. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1955, 256 s.

DVONČ, L.: Z problematiky podstatných mien. Slovenská reč, 21, 1958, s. 21—30.

DVONČ, L.: Dvojtvary pri skloňovaní podstatných mien v spisovnej slovenčine. Slovenský jazyk a literatúra v škole, 18, 1971/72, s. 261—264.

DVONČ, L.: O produktivnosti niektorých slovotvorných prípon. Slovenská reč, 38, 1973, s. 3—11.

DVONČ, L.: Skloňovanie cudzích rodných mien a priezvisk na -e. Kultúra slova, 11, 1977, s. 298—302.

DVONČ, L.: Tvarotvorný základ podstatných mien v spisovnej slovenčine. Kultúra slova, 12, 1978, s. 107—112.

Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. 1. vyd. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966, 806 s.

RUŽIČKA, J. [1973a]: Aus der Entwicklung der slowakischen Schriftsprache seit dem Ende des 19. Jahrhunderts. Wiener Slavistisches Jahrbuch, 19, 1973, s. 25—35.

RUŽIČKA, J. [1973b]: Rozvoj spisovnej slovenčiny v XX. storočí. In: Česko-slovenské přednášky pro VII. mezinárodní sjezd slavistů ve Varšavě. Lingvistika. Red. B. Havránek. Praha, Academia 1973, s. 233—230.

VÁHALA, F.: Skloňování vlastních jmen osobních a místních. In: F. Daneš a kol., O češtině pro Čechy. Jazyková příručka. Praha, Orbis 1960, s. 151—191.

Človek s veľkým Č

JOZEF MLACEK

Už v staršom esejistickom štýle nachádzame ako výrazovú osobitosť — prevzatú pravdepodobne z úzu niektorých subjektivisticky orientovaných filozofických škôl — písanie niektorých všeobecných podstatných mien s veľkým písmenom na začiatku. Najprv išlo o grafické vyznačovanie niektorých dôležitých kategórií príslušnej filozofie (*Krásno, Človek, Spravodlivosť* a pod.), neskôr sa tento úzus zreteľne rozširuje a uplatňuje sa pri všetkých podstatnejších javoch, ktorých sa esej dotýka.

Na pozadí tohto úzu vznikla pravdepodobne aj ustálená konštrukcia,

ustálená schéma typu *človek s veľkým Č*, *doba s veľkým D* a pod. Jej význam je podobný ako pri spomínanom úze písania istých substantív veľkými začiatočnými písmenami: ide o človeka, dobu atď. s výnimočnými (najmä pozitívnymi) vlastnosťami. Človek s veľkým Č je teda výnimočne obetavý, ľudský človek, humanista, doba s veľkým D je zasa prevratná, veľká, historicky prelomová doba a pod.

Keď si pozornejšie všimneme túto ustálenú konštrukciu, zisťujeme tieto jej vlastnosti: 1. Substantívna zložka (niekedy sú to aj substantivizované príslovky) je v konštrukcii lexikálne premenlivým prvkom. Okruh pomenovaní je tu síce rámcovo ohraničený (sú to najmä isté abstraktá, zriedkavejšie aj konkréta, ktoré sa môžu spájať s pozitívnym hodnotením), ale aj tak sa táto ustálená pozícia obsadzuje zameniteľnými zložkami. 2. Celkom ustálená je konštrukcia ako celok, ktorá sa viaže na obligátnu prítomnosť slova *veľký* v inštrumentáli s predložkou *s*. Nezvyčajne by tu pôsobili napr. slovosledné zmeny (napr. *s veľkým Č človek* a pod.), rušivo by pôsobili aj iné syntaktické zmeny alebo doplnenia. Konštrukcia je ustálená ako uzavretý celok. 3. Premennivou zložkou je aj príslušné veľké písmeno po slove *veľký*; jeho premenlivosť sa však viaže na lexikálnu premenlivosť prvej substantívnej zložky. 4. Rozoberané spojenie má ustálený význam: to, o čom sa hovorí (čo je v substantívnej zložke spojenia), je dačo výnimočné, osobitné, pozoruhodné a pod. (a spája sa s pozitívnym hodnotením). 5. Význam celého spojenia je obrazný, prenesený.

Z uvedenej charakteristiky vyplýva, že pri rozoberanom spojení sa stretávajú prvky ustálenosti s premenlivosťou. Vzniká otázka, či možno pokladať takéto slovné spojenie za ustálené, alebo za voľné slovné spojenie. Ustálenosť jeho významu spolu s ustálenosťou konštrukcie (syntaktickou ustálenosťou) i so zreteľne ohraničenou lexikálnou premenlivosťou prvej zložky (a v závislosti od nej aj s ohraničenou premenlivosťou tretej zložky) ukazujú, že uvedené spojenie možno pokladať za ustálené. Keďže tu ustálenosť zasahuje predovšetkým konštrukciu ako celok, nie všetky jednotlivé zložky ako lexikálne jednotky, pokladáme toto spojenie za ustálenú schému, ustálenú konštrukciu. Ak s týmto konštatovaním spojíme uvedený 5. bod charakteristiky rozoberaného spojenia (obraznosť, prenesenosť jeho významu), dovoľuje nám to zaradiť túto ustálenú konštrukciu medzi tzv. frazeologizované konštrukcie alebo syntaktické frazeologizmy.

Podobne ako pri iných syntaktických frazeologických jednotkách pokladáme za vlastný frazeologizmus danú frazeologizovanú konštrukciu (*niekto, niečo s veľkým A, B, C* atď.), kým konkrétne uvedené a ďalšie analogické výrazy treba zaradiť do tzv. paradigmatického radu, resp. do frazeologickej série príslušnej jednotky. Východiskovou formou je tu teda sám ustálený model, na ktorý sa viaže aj spomí-

naný ustálený a obrazný význam jednotky (práve spätie ustálenosti s obraznosťou dovoľuje pokladať spojenia tohto druhu za osobitný druh frazeologizmov, za syntaktické frazeologické jednotky).

Uvedené charakteristiky rozoberaného spojenia zároveň naznačujú, kde sú možnosti jeho ustálenej, ale aj aktuálnej, individuálnej premenlivosti. V prvom rade sa tu ukazujú hranice spojené s pozitívnym hodnotiacim významovým odtienkom tejto jednotky. Z toho vyplýva, že v paradigmatickom rade tejto jednotky sa môžu bez prekážok vyskytnúť také výrazy, ako *matka s veľkým M*, *hrdina s veľkým H*, *odvaha s veľkým O*, *vlast s veľkým V* atď. Iba ako parodické uplatnenie tohto frazeologizovaného modelu mohli by sa vyskytnúť napr. spojenia *chuligán s veľkým CH*, *zradca s veľkým Z* a pod. Posledné prípady evidentne narušajú ustálený význam celej frazeologizovanej konštrukcie, najmä jeho hodnotiaci odtienok, a tak ich treba pokladať za individuálne a pritom nie veľmi produktívne aktualizácie rozoberaného frazeologizmu.

Z uvedenej charakteristiky ďalej vyplýva, že premenlivosť poslednej zložky (príslušné veľké písmeno) sa viaže na premenlivosť prvej, substantívnej zložky. Práve v ich spätosti je kľúč k pochopeniu obraznosti celého ustáleného výrazu. Pri nedodržaní tejto podmienky sa teda naruša nielen relatívna viazanosť lexikálneho zloženia tohto frazeologizmu, ale naruša sa aj jeho význam. Ak sme teda v novinách nedávno našli titulok článku *Deň s veľkým M*, museli sme ho hodnotiť ako výraznú aktualizáciu rozoberanej frazeologickej jednotky. Aktualizujúca zmena poslednej zložky tu vznikla (a širšie, všeobecnejšie mohla vzniknúť) pod vplyvom nejakého určujúceho slova, ktoré sa spája so zložkou tohto frazeologizmu, so slovom *deň*. Uvedený nadpis článku je sám významovo neurčitý (mohlo ísť o dôležitý deň, napr. Medzinárodný deň detí, družstevníkov, študentov a pod.), o starší Deň matiek, o dajaký Deň motorizmu a pod.). Pravda, pri všetkých takýchto prípadoch sa pôvodný ustálený význam frazeologickej jednotky zastiera, významová váha sa prenáša na nejaké určujúce slovo z kontextu (zvyčajného alebo aktuálneho) rozoberanej jednotky. Pri nedodržaní spomínanej zviazanosti prvej a tretej zložky sa potom otvárajú hranice pre celkom nové, pravda, už nie ustálené významy, ktoré sú tesnejšie alebo voľnejšie odvodené od pôvodného frazeologického významu rozoberaného slovného spojenia. Pravdaže, vývin pri tomto frazeologizme môže ísť aj takouto cestou (predpokladalo by to väčšie rozšírenie takýchto postupov i špecifikáciu významov nových výrazov), zatiaľ je to však nešpecifikovaná oblasť zahrnujúca výrazy od typu *Deň s veľkým M* s jeho spomínaným neurčitým významom až po žiacke múdrosti typu *Sládkovič bol človek s veľkým S*.

Posledné uvedené zistenia ukazujú nielen hranicu aktualizačných zásahov do rozoberaného spojenia, ale spätne potvrdzujú, že ani relatívna premenlivosť dvoch lexikálnych pozícií v konštrukcii neprekáža tomu, aby sme tento výraz pokladali za frazeologickú jednotku, konkrétne za syntaktický frazeologizmus. Ak si pritom uvedomíme, že výraz sa spája s istými pravidlami písania malých a veľkých písmen na začiatku slov v našom jazyku (napr. v nemčine by takáto jednotka neprinášala nijakú osobitnú informáciu), môžeme konštatovať aj to, že ide o výraz zreteľne idiomatický, t. j. že len ako celok plní pomenovaciu funkciu. V tom však nie je nijako výnimočný, pretože väčšina syntaktických frazeologizmov patrí v každom jazyku medzi idiomatické výrazy.

ROZLIČNOSTI

Neskorý — včasný

Prídavné mená *neskorý* a *včasný* vyjadrujú vzťahy, ktoré sú na protikladných stranách časového určenia, podobne ako príslovky *neskoro* a *včas*.

Prídavné meno *neskorý* má synonymum vo výraze *pozdňý*, obdobne príslovka *neskoro* v príslovke *pozde*. Lenže v súčasnej spisovnej slovenčine sa prídavné meno *pozdňý* aj príslovka *pozde* pociťujú ako zastarané výrazy (porov. porekadlo *Už je pozde, milý drozde!*).

Dobre sme si to uvedomili aj pri sledovaní jazyka dvoch publikácií Archeologického ústavu v Nitre. V prvej — Archeologické výskumy a nálezy na Slovensku v roku 1974 (1975) — sa v tituloch správ z nálezísk šesť ráz použilo zložené prídavné meno s prvou časťou *neskoro-* (*neskoroeneolitické* 4X, *neskorolaténske nálezy* 2X), ale ani raz napr. *pozdňolaténske*. V terminológii je tu teda jednoznačnosť.

Už nie taká jednoznačnosť panuje v používaní antonymného výrazu *včasný* (napr. *včasná doba slovanská*) a pochopiteľne ani v zloženom prídavnom mene s prvou časťou *včasno-*, napr. *včasnohistorický*, *včasnostredoveký*. V uvedenej publikácii Archeologického ústavu SAV v Nitre sa v tituloch takéto určenie vyskytuje dva razy (*Včasnostredoveká rotunda pri Nitrianskej Blatnici*, s. 94; *Predhistorické a včasno-dejinné nálezisko v Komjaticiach*, s. 74). V obdobnej publikácii za rok 1975 sa časové určenie tohto druhu vyskytuje 10 ráz, napr. *Včasnოსლოვანსკე სიძლიშო ვო ვრებლოქ* (s. 41), *Вýskum laténskej, veľkomoravskej a včasnostredovekej osady v Nitre na Šindolke* (s. 113).

Popri prídavnom mene *včasný* je v slovenčine aj prídavné meno

skorý a *raný*, ale ich výskyt v porovnaní s výrazom *včasný* je zriedkavejší. Najmä príd. meno *raný* sa v takejto konfrontácii niekedy pociťuje ako menej vhodné. Na príčine je nepochybne aj istá kolízia s prídavným menom *ranný* (napr. *ranná smena*, *ranné správy*, od názvu časti dňa *ráno*).

Pravdepodobne z tejto príčiny sa v publikáciách Archeologického ústavu v Nitre používajú v protiklade k zloženým výrazom *neskorolátnsky* a pod. iba termíny typu *včasnodejinný*, *včasnoslávsky*, *včasnostredoveký*, prípadne *včasná doba slovanská* a pod.

Prídavné mená *skorý* a *raný*, resp. zložené prídavné mená typu *ranostredoveký* (s prvou časťou *skoro-* alebo *rano-*) sa v uvedených publikáciách nepoužívajú, hoci sa so zloženými prídavnými menami s prvou časťou *rano-* (napr. *ranofeudálny*) môžeme stretnúť v iných odborných publikáciách z oblasti histórie. V tomto smere môže byť teda terminológia archeológie dobrou oporou v ustálení termínov so základom *včasný* v historickej spisbe.

V. Uhlár

Fakulta pri (na) vysokej škole, či fakulta vysokej školy?

V Učiteľských novinách z 13. júla 1978, č. 28, s. 7 sme čítali vetu: *V rokoch 1955—1958 študoval popri zamestnaní na Fakulte spoločenských vied pri Vysokej škole pedagogickej v Bratislave...* K tejto štylizácii treba poznamenať, že sa ňou nevyjadruje správne mimojazyková skutočnosť, t. j. vzťah medzi fakultou a vysokou školou. Keďže v tomto bode panuje určitá nejasnosť, niekedy sa totiž hovorí aj o fakulte na vysokej škole, inokedy zas len o fakulte vysokej školy, treba sa na danú problematiku pozrieť bližšie a na základe analýzy určiť, ktorá z uvedených štylizácií je správna a významovo jednoznačná.

V inkriminovanej vete predložka *pri* má miestny význam. Predložka *pri* v tomto význame značí „blízko pred i za, v blízkosti, neďaleko niekoho i niečoho, z boku, zhora i zdola“ (Morfológia slovenského jazyka. Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1966, s. 650; Oravec, J.: Slovenské predložky v praxi. Bratislava, SPN 1968, s. 111). Z citovanej vety teda vlastne vyplýva, že fakulta je blízko vysokej školy, že je pred ňou alebo za ňou. Každému však je jasné, že to tak nie je, že je jej integrálnou súčasťou, a že teda v tejto formulácii sa neodráža adekvátne skutočnosť, o ktorej hovoríme. Musíme ju preto zavrhnúť ako nesprávnu. Predložka *pri* je správne použitá napr. v tomto spojení: *Kabinet literárnej komunikácie a experimentálnych metodík pri Katedre slovenského jazyka a literatúry Pedagogickej fakulty v Nitre*. Ide tu totiž

o vyjadrenie toho, že kabinet i katedra sú akoby na tej istej úrovni, sú akoby položené vedľa seba, že kabinet bol zriadený pri katedre slovenského jazyka a literatúry.

V konštrukcii *fakulta na vysokej škole* predložka *na* má tiež miestny význam, hoci v tomto prípade posunutý. Je použitá s lokálom a vtedy označuje umiestnenie na povrchu niečoho.

V spojení so slovesami *študovať*, *učiť (sa)*, *prednášať* používame síce predložku *na* podľa iných jazykov, napr. *študovať na strednej (vysokej) škole*, *prednášať na vysokej škole*, ale je prirodzené, že tu nemáme na mysli, že niekto, kto prednáša na vysokej škole, sa nachádza hore na škole, akoby na jej povrchu. No tieto spojenia ešte neznačia, že by sme mali pokladať za správne aj spojenie *fakulta na vysokej škole*.

Spomínané formulácie nie sú správne jednoducho preto, že fakulta tvorí súčasť (časť, zložku) vysokej školy, je jej vnútorným prvkom a vzťah medzi celkom a jeho časťami (zložkami) vyjadrujeme inými jazykovými prostriedkami.

Veľmi plasticky by sme to mohli znázorniť týmto príkladom: Telo človeka je členené na hlavu, ruky, nohy atď. Každého by však zarazila formulácia typu *hlava na Michalovi Tomišovi*, keď je to hlava M. Tomiša. A informácia *hlava pri M. Tomišovi* by bola v tejto súvislosti priamo zmätočná.

V danom prípade ide o vzťah príslušnosti (hlava príslúcha M. T., práve tak ako fakulta vysokej škole), ktorý sa v slovenčine (ale aj v iných jazykoch) vyjadruje tzv. genitívom príslušnosti (Morfológia slovenského jazyka, s. 166).

Východisková veta má teda správne znieť: ...*študoval na Fakulte spoločenských vied Vysokej školy pedagogickej v Bratislave*.

Katedra ako najmenšia organizačná jednotka vysokej školy tvorí súčasť fakulty, preto aj pri jej určovaní máme používať genitív, napr. *Katedra slovenského jazyka Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave*.

Poznamenávame, že v minulosti konštrukcie s genitívom boli v týchto prípadoch celkom bežné.

Možno, že konštrukcie s predložkami v uvedených prípadoch niektorí uprednostňujú preto, že sa chcú vyhnúť hromadeniu genitívu (vtipne sa tento, v niektorých prípadoch skutočne nezdravý jav, nazýva genitíviídou; gréckou príponou *-itis*, *-itidos* sa totiž v medicíne označujú zápalové ochorenia). Hromadenie 2. pádu je v súčasnosti typické najmä pre administratívny štýl, napr. *Výstavba ústrednej budovy hospodárskej správy výskumných ústavov Slovenskej akadémie vied* (pozri o tom Ružička, J.: Rozvoj slovenčiny v socialistickom Československu. Bratislava, SPN 1975, s. 48).

Pri označovaní častí istého celku však — ako sme to aj vyššie uká-

zali — treba na jednoznačné a logické vystihnutie skutočnosti používať vždy genitív.

Š. Horváth

Hortobágy — hortobádsky, či hortobádsky (hortobágysky)?

V istom denníku sme čítali spojenie *Hortobádsky národný park*. U A. Plávku (Plná čaša, 1. vyd. Slovenský spisovateľ, Bratislava 1976, s. 108) sme si všimli spojenie *hortobágske pusty*. V Slovníku slovenského jazyka (SSJ, VI., s. 271—2) sa uvádza forma *hortobádsky*. Podobného druhu je aj adjektívum v spojení *na tihanyskom* (!) *polostrovciku* (cit. Plávko v memoáre, s. 116). Je tu otázka, ako sa majú písať prídavné mená od maďarských zemepisných názvov zakončených na zložky *gy*, *ny*, *ly*, ktorými sú označené mäkké spoluhlásky *d'*, *ň* a *j*.

Pozrime sa najprv, ako je to s písaním adjektív od domácich, prípadne aj cudzích, názvov, v ktorých je mäkkosť spoluhlások *d'*, *t'*, *ň*, *l'* označená diakritickým znamienkom (mäkčeňom), resp. signalizovaná nasledujúcou samohláskou alebo dvojháskou. Príklady ukazujú, že pred príponou *-ský* sa mäkké *d'*, *ň* aj *t'* menia na tvrdé *d*, *n*, *t*. Napr. *Sereď* — *seredský*, *Debraď* — *debradský*, *Podhradie* — *podhradský*, *Muráň* — *muránsky*, *Radvaň* — *radvanský*, *Cinobaňa* — *cinobanský*, *Choceň* — *chocenský*, *Třeboň* — *třebönský*, *Toruň* — *torunský*, *Kubáň* — *kubánsky*; *Novoť* — *novotský*, *Hrochoť* — *hrochotský*, *Sobotište* — *sobotišťský*, *Radhošť* — *radhošťský*, *Bukurešť* — *bukurešťský*. V názvoch zakončených na mäkké *l'* zmena nenastáva. Napr. *Cigel* — *cigelský*, *Ipeľ* — *ipeľský*, *Vráble* — *vrábeľský*, *Lubeľa* — *lubeľský*, *Kráľova hola* — *kráľovoholský*.

Ako vidieť, zmena mäkkých spoluhlások *d'*, *t'*, *ň* na tvrdé *d*, *t*, *n* nastáva nielen v domácich názvoch, ale aj v cudzích, ktoré sa píše našim pravopisom, t. j. sú zdomácnené. Zmena nastáva, keď sú mäkké spoluhlásky na konci zemepisného názvu alebo pred pádovou príponou *-a*, *-e*, *-ie*.

Tieto zistenia môžeme použiť aj pri tvorení prídavných mien od zemepisných názvov, v ktorých je mäkká spoluhláska označená zložkou. Ide najmä o maďarské, ale aj talianske, francúzske a i. zemepisné názvy. Je pochopiteľné, že zakončenie slovného základu zemepisného názvu sa bude čiastočne graficky odlišovať od slovného základu odvodeného adjektíva, ale vo výslovnosti pôjde iba o rozdiel v mäkkosti. Skupina (zložka) *ly* v maďarských názvoch ostáva nezmenená, lebo označuje spoluhlásku *j*. Tak sa v maďarských názvoch mení *gy* (*d'*)

na d: *Hortobágy* — *hortobádsky*, *Gergelyhegy* — *gergelyhedský*, *ny* (ň) na n: *Tihány* — *tihánsky*, *Jászberény* — *jászberénsky*, *Tatabánya* — *tatabánsky*, ale *ly* (j) sa nemení: *Szombathely* — *szombathelyský*, *Sátoraljaújhely* — *sátoraljaújhelyský*. Podobne je to aj vo francúzskych názvoch *Boulogne* (*buloň*) — *boulonský*, *Compiègne* (*kompieň*) — *compiénsky*, *Champagne* (*šampaň*) — *champanský*, v talianskom názve *Bologna* (*-ňa*) — *bolonský*, v kambodžskom názve *Phnompenh* (*-peň*) — *phnompenský*, v slovinskom *Kranj* (*-ň*) — *kranský*, *Bohinj* (*-ň*) — *bohinský*, v srbochorvátskom *Cetinje* (*-ňe*) — *cetinský*, v poľskom *Gdynia* (*ň*) — *gdynský* a i.

Nesmie nás mýliť, že pri obyvateľských názvoch odvodených od príslušných zemepisných názvov je dvojaká forma zakončenia základu slova. Pred príponou *-čan* sa základ mení, napr. *Bologna* — *Bolončan*, *Tatabánya* — *Tatabánčan* (takisto ako v domácich názvoch typu *Debrad* — *Debradčan*, *Murán* — *Muránčan*), ale pred príponou *-an* základ s mäkkou spoluhláskou ostáva bez zmeny, napr. *Hortobágy* — *Hortobágyan* (rovnako ako v domácich názvoch typu *Hrochoť* — *Hrochoťan*; *Mokrad* — *Mokradan*). Pred príponou *-an* je totiž zvyčajne každá spoluhláska mäkká (tvrdá sa mení na mäkkú). Napr. *Kanada* — *Kanadán*, *Komárno* — *Komárňan*, *Egypt* — *Egyptan* (porov. KS, 11, 1977, s. 192). No pred príponou *-ský* sa každé spoluhlásky *d*, *t*, *ň* menia na príslušnú tvrdú spoluhlásku. Ako vidieť, na formu zakončenia slova odvodeného od cudzieho zemepisného názvu vplýva výslovnosť daného odvodeného slova.

Správna forma adjektíva od zemepisného názvu *Hortobágy*, ako z našej krátkej úvahy vyplýva, je *hortobádsky*. Je to v súlade so zákonitostami spisovnej slovenčiny, ako aj so stavom zachyteným v SSJ. Preto formy *hortobádsky* a *hortobágyjský* treba hodnotiť ako nesprávne.

K. Palkovič

SPRÁVY A POSUDKY

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku

Po viacročnej príprave vyšli v rokoch 1977—1978 všetky tri zväzky Vlastivedného slovníka obcí na Slovensku, ktorý pripravil Encyklopedický ústav SAV.

Vlastivedný slovník obcí na Slovensku je prvé moderné vlastivedno-encyklopedické dielo o Slovensku. Slovníkovou formou sú v ňom zhrnuté základné vlastivedné údaje o všetkých mestách a obciach Slovenskej socialistickej republiky.

V úvode prvého zväzku slovníka je súhrnne spracovaná všeobecná stať

o prírodných pomeroch Slovenska, schematická tabuľka pravekého a včasno-dejinného vývoja na Slovensku, kapitola o národopisnom charaktere slovenského územia, o slovenských nárečiach a zoznam základných termínov o stavebných slohoch na Slovensku s náčrtmi. Všeobecnú časť uzatvára zoznam regionálnej a vlastivednej literatúry, obsahujúci vyše dvetisíc položiek.

V slovníkovej časti (I. zväzok obsahuje údaje o obciach s názvami začínajúcimi sa na písmená A — J, II. zväzok K — R, III. zväzok S — Ž) je vyše tritisíc hesiel. V každom hesle sa uvádzajú ako všeobecné údaje staršie a inojazyčné (maďarské a maďarizované, nemecké, latinské) názvy obce, na prvom mieste najstarší historicky doložený názov. Uvádza sa staršie i súčasné administratívne začlenenie obce, osady a miestne časti, počet obyvateľov (zväčša od r. 1869) a výmera katastra. V ďalších odsekoch sa zachytávajú základné údaje o prírodných pomeroch lokality: nadmorská výška, poloha, povrch, podnebie, vodstvo, pôda, rastlinstvo a živočíšstvo, rezervácie. Niektoré z týchto údajov sa podávajú iba pri väčších, najmä pri strediskových obciach, aby sa nemuseli stále opakovať; pri ostatných obciach sa potom na ne odkazuje. V časti o dejinách obce sa uvádzajú archeologické nálezy a údaje o starších i novších miestnych dejinách a o národopisnom charaktere obce. V heslách sú uvedené aj poznatky o kultúrnom živote, o školstve, divadle, o hudobnom a literárnom živote v jednotlivých obciach, údaje o zdravotníctve, o športe, o turistike a o významných osobnostiach. Napokon je každé heslo doplnené údajmi o vlastivednej literatúre, ktorá sa týka príslušnej obce.

Textová časť slovníka je bohato ilustrovaná farebnými aj čiernobielymi fotografiami, reprodukciami starých rytín miest a hradov, náčrtmi a kresbami.

V treťom zväzku slovníka je obsiahly miestny register obsahujúci staršie a inojazyčné názvy obcí a názvy pričlenených obcí s odkazom na heslo venované príslušnej obci, v ktorom sa staré názvy nachádzajú v texte slovníka. Menný register obsahuje osobné mená a rodné mená vyskytujúce sa v heslách v rozličných súvislostiach. Napokon je tu zoznam zmien v územnej organizácii a v názvoch obcí uskutočnených v rokoch 1971—1976, niektoré opravy a doplnky k prvým dvom zväzkom a v prílohe osem máp: všeobecná mapa Slovenska, mapa správneho rozdelenia Slovenskej socialistickej republiky, mapa geomorfologického členenia, geologická mapa, pôdna mapa, mapa poľnohospodárskych kultúr, mapa priemyslu a klimatologická mapa. Škoda, že redakcia nezaradila aj index ostatných geografických názvov (názvov geografických celkov, vrchov, vodných tokov a i.).

Na príprave a spracovaní slovníka sa zúčastnil veľký kolektív odborníkov; okrem pracovníkov Encyklopedického ústavu SAV vyše 150 spolupracovníkov historikov, geografov, etnografov, hudobných vedcov a ďalších odborníkov z vlastivedných disciplín. Ich prácu z rozličných stránok zhodnotili a zhodnotia viacerí recenzenti.

Spracovanie názvov obcí a ich derivátov v I. zväzku slovníka si všimol L. Dvonč (Slovenská reč, 43, 1978, s. 302—307). V závere recenzie napísal, že pri spracúvaní derivátov názvov obcí by bola bývala užitočná spolupráca s jazykovedcami onomastikmi, ktorí sa osobitne zaoberajú problematikou tvorenia takýchto pomenovaní. Upozornil aj na nie celkom diferencované uvádzanie maďarských podob názvov, na to, že nevidieť vždy rozdiel medzi

staršími maďarskými podobami a novšími umelými maďarskými názvami z konca minulého a zo začiatku tohto storočia.

Podobných nedostatkov možno uviesť viac. Nerešpektujú sa niektoré úradné podoby názvov, napr. *Valalíky*, *Včelince* (v texte sú neúradné, hoci jazykovo správne podoby *Valalíky*, *Včelince*, ktoré má aj Slovník slovenského jazyka, 6. zv.), *Kalište* (v texte hesla je *Kalištie*, v texte pod obrázkom *Kališťa*, hoci úradný názov tejto lokality bol a je *Kalište*, tak ako ho uvádza aj SSJ); *Košťany nad Turcom*, *Šutovce*, *Uhorná*, *Vranov nad Topľou* (v texte pod fotografiami sa uvádzajú podoby *Košťany*, *Šútovce*, *Uhorná*, *Vranov*, no v heslách sú už správne názvy); v titule hesla *Veľké Zálužice* je iba tlačová chyba, správne má byť *Veľké Zalužice*. Viac chýb je pri skloňovaní názvov obcí, napr. tvary gen. z *Luborča* (namiesto z *Luborče*), z *Čataje* (z *Čataja*), *Dvorníkov* (*Dvorník*), *Hájnikov* (*Hájnik*), *Rybárov* (*Rybár*), *Tesárov* (*Tesár*) *nad Žitavou*, lok. v *Dolnom Bari* (*Bare*), *na Spišskej Kapituli* (v *Spišskej Kapitule*) a pod. Dosť chýb je najmä v textoch pod fotografiami, akoby sa na tieto texty pri jazykovej úprave a redakcii rukopisu bolo zabudlo. Nebudeme všetky vymenúvať, ale nemožno neupozorniť aspoň na niektoré nesprávne konštrukcie, napr. *zlúčením obcí Bočiar a Sokolian* (*zlúčením Bočiaru a Sokoliana*) alebo *zlúčením obcí Bočiar a Sokolany*, v *Čab-Sile* (v *obci Čab-Sila*), *za socialistické ČSR* (*za socialistické Československo* alebo *za socialistickú ČSR*).

Pochybnosti vzbudzujú aj niektoré lokálne podoby. Jeden príklad za všetky: *Kľčov*, *kľčovský*, *lok. kolčovský*, *Kľčov*, *-ka*, *lok. Kolčov*, *-ka*. Miestna podoba obyvateľského mena v *Kľčove* a na okolí je *Kolčovenec*, prípona *-čan* sa v miestnom úze nepoužíva.

Nevhodne sú použité aj iné geografické názvy, napr. *Vážsky Dunaj* (*Váh* — aj po vtoku *Malého Dunaja*), *Banskobystrický potok* (*Bystrica* alebo *Bystrický potok*), *jaskyňa na Mažarnej* (*Mažarná*, *jaskyňa v masíve Tlstej*).

Okrem toho rušia aj nerovnaké názvy. V texte slovníka a na mapkách s mierkou 1:1 000 000 sa používajú názvy *Krupinská výšina*, *Čerchov*, ale na mapách 1:50 000 a v legende k mapke geomorfologického členenia Slovenska *Krupinská planina*, *Čergov*. (Názov *Krupinská planina* je aj v nedávno vydannej vlastivednej publikácii Slovensko, predtým sa používali názvy *Krupinská vrchovina*, *Krupinské vrchy*.) V legende k mapke geomorfologického členenia Slovenska je viac chýb, napr. *Spišskogemerský kras* (*Spišsko-gemerský*), *Spišskošarišské medzihorie* (*Spišsko-šarišské*), *Podhůlno-magurská oblasť* (*Podhůlno-magurská*), *Kysucké Beskydy* (*Kysucké*), *Kysucká vrchovina* (*Kysucká*), *Jublunkovské medzihorie* (*Jablunkovské*).

Upozorniť možno aj na niektoré ďalšie chyby v texte, napr. *budova hotelu*, I, 207 (*hotela*), *provizorný*, I, 210 (*provizórny*), *lyšajníková vegetácia*, III, 302 (*lišajníková*), *model stupov*, II, 371 (*stúp*). Pomenovanie *hráč na gajdy*, I, 296 by vari nemuselo byť namiesto všeobecne známeho slova *gajdoš* (okrem toho je v ňom chyba vo väzbe: správne je *na gajdách*).

Sme radi, že *Vlastivedný slovník obcí na Slovensku*, skutočne moderná vlastivedná syntéza, vyšiel. Okrem iného je to nateraz jediný relatívne kompletný prameň slovenskej historickej ojkonymie (osadných názvov), zachytávajúci prvé (najstaršie a vo výbere aj ďalšie doklady starých názvov slovenských miest a obcí. Tento cenný a takto zhromaždený a utriedený pra-

menný materiál sa môže využiť pri poznávaní a pri štúdiu slovenských osadných názvov a aj najstarších vrstiev slovnej zásoby slovenského národného jazyka. Boli by sme ešte radšej, keby sme neboli museli spomenúť uvedené nedostatky, ktoré nazvaj nemuseli byť.

M. Majtán

O jazykovej stránke Základov psychológie

K úspešným publikáciám z oblasti psychológie pribudla knižka J. Boroša *Základy psychológie* (Bratislava, SPN 1977, 393 s.), ktorá prináša poznatky o vedeckých základoch súčasnej psychológie. Jej cieľom je podať záujemcom informácie o najvýznamnejších psychologických otázkach a poskytnúť im možnosť, aby získali pohľad na psychologické vedy ako celok a na uplatnenie psychologických postupov a poznatkov v každodennom osobnom živote i v spoločenskej praxi. Okrem toho má knižka slúžiť aj ako povinná základná študijná literatúra poslucháčom na filozofických fakultách univerzít a poslucháčom na Politickej fakulte VŠP pri ÚV KSČ v Bratislave. Navyše je odporúčanou literatúrou pre frekventantov cyklickej prípravy riadiacich pracovníkov.

Hoci ide o publikáciu na vysokej odbornej úrovni, jej čítanie zaujme svojou sviežosťou a prístupnosťou aj menej orientovaného čitateľa. Škoda len, že je v nej veľa takých jazykových nedostatkov, ktorým by sa pri starostlivejšej jazykovej úprave bolo dalo vyhnúť.

Tak ako vo všetkých odborných publikáciách, aj v *Základoch psychológie* sa používa veľa cudzích slov. Na chválu autora slúži, že sa vo väčšine prípadov používajú náležite a s príslušným vysvetlením raz v zátvorke, napr. *kompetitívne prvky* [*kompetícia je súťaženie*, s. 288], *forenzná (súdna) psychológia* [34], inokedy priamo v texte: *ide o aferentáciu čiže spätnoväzbovú informáciu* [25]. Niekde sa zase na objasnenie za domácim termínom uvádza cudzí, medzinárodný termín, príp. cudzojazyčný ekvivalent — *podnet, stresor, ktorý stres vyvoláva* [191], „*vzhľad*“ [*v nemčine Einsicht, v ang. insight*, 129]. Miestami však vysvetlenie cudzieho termínu chýba, hoci ide o slovo, ktoré nemožno nájsť v slovníku cudzích slov, napr. *apetencia* [18, — slovo *apetencia* pochádza z latinského *appetentia* a značí „žiadostivosť, dychtivosť“]. Nesprávne sa používa termín *reagencia* v spojení *reagencie ľudí* [314]. *Reagencia* je chemické činidlo; správne má byť *reakcie ľudí* (*reakcia* = hlas na popud, odpoveď). Na s. 40 sa ako protiklad expresívneho správania uvádza *adaptívne správanie*. Domnievame sa, že správanie môže byť iba *adaptívne* (prispôsobivé). Adaptívni môžu byť napr. rodičia, ktorí si osvojili cudzie dieťa. V publikácii sa používa termín *hlbinná psychológia* [19], hoci už dávnejšie sa používal termín *hlbková psychológia* (Jurovský, A.: *Psychológia*, Martin, Matica slovenská 1943). Adjektívum *hlbkový* sa používa aj v iných vedných odboroch, napr. v jazykovede — *hlbková štruktúra*, v lekárstve — *hlbková analýza*, *hlbkový röntgen*.

Pozornosti korektorov unikli viaceré slová, ktoré by sa v kultivovanom texte už nemali vyskytnúť, napr. *zbožie* [355] — správne *tovar*; *zbrklo* [149]

— *unáhylene, veľín* [257] — *dozorňa; ľadviny* [12] — *obličky; výdaje na el. energiu* [262] — ustálilo sa slovo *výdavky*...; *pohmoždenie* [271] — správne *pomliaždenie* a i. Nenáležite sa používať sloveso *jednať* v rozličných spojeniach — *jednať s ľuďmi* [306] — správne *zaobchádzať*..., *jednanie lekára* [342] — *konanie, v kolektíve prejednávateľ* [311] — ...*prerokovať*. Sústavne sa používa nespisovné slovo *kľud* a jeho odvodeniny *neklud, ukludnenie, kľudný* [92, 169, 222, 244] namiesto *pokoj, nepokoj, upokojenie, pokojný*. Podstatné meno *odozva* [201, 309, 315] je knižné a vysúva sa z bežnej slovnnej zásoby súčasnej spisovnej slovenčiny; nahrádzame ho slovami *ozvena* alebo *ohlas*, príp. v lekárstve termínom *ozva* (*srdcová ozva*). Pred uvádzaním príkladov a výpočtov sme našli iba prídavné meno *nasledovný* a príslovku *nasledovne*. Obidva tieto výrazy hodnotí už Slovník slovenského jazyka ako zriedkavé a knižné. Namiesto nich sa používajú ukazovacie zámená *takýto, tento*, resp. príslovkové zámeno *takto*. V publikácii tohto druhu by sa nemalo vyskytnúť ani príznakové slovo *dopad* [344] vo význame *účinnok, výsledok*. Pri jazykovej úprave akoby sa bolo zabudlo na synonymiu. Systematicky sa používajú rovnaké jazykové prostriedky tam, kde by nezaškodilo striedať ich, napr. príslovku *neustále* nahrádzať dakde príslovkami *ustavične, neprestajne, jednotajne*; alebo príslovku *obzvlášť* synonymami *najmä, predovšetkým, mimoriadne*. Prídavné meno *zvláštny* má základný význam *čudný*. V spojení *so zvláštnym zreteľom* [49] ho treba nahradiť slovom *osobitný*. Pri citovaní sa nesprávne používa príslovka *tamtiež* namiesto ustáleného *tamže*. Za elementárnu chybu pokladáme spojenie *pri zahájení prípravy* [459] — správ. *pri začatí*... Nesprávny je termín *svetlocitné bunky* [85] — ustálená je podoba *svetlocitlivé*... Na vyjadrenie miery sa nepoužíva príslovka miesta *ďaleko* — *v ďaleko menšom meradle* [100], ale príslovka *oveľa* — *v oveľa menšom meradle*. Nenáležité sú spojenia *bytosť nadaná životom, ...nadaná nesmrteľnosťou* [9], správ. ...*obdarená životom, obdarená nesmrteľnosťou*. Prídavné meno *nadaný* značí „talentovaný“, ale o to tu nejde.

Zo slovotvorného hľadiska neobstoí termín *psychično* [25, 37]. Ide tu o substantivizovanú podobu adjektíva *psychický* (nie *psychičný*). Pri názvoch filozofických, morálno-etických a iných kategórií sú ustálené termíny *logické, estetické, etické* atď. (pozri napr. Filozofický slovník. 1. vyd. Bratislava, Pravda 1974). Analogicky substantivizovaná podoba adjektíva *psychický* je *psychické*. Chybné je utvorené substantívum *entuziazista* (musí byť *entuziazistom*, 176) namiesto *entuziast*. Nesprávne je utvorené slovo *východzí* v spojení *východzí stav* [301, 359]. Od slova *východisko* je príd. meno *východiskový*, správne je teda *východiskový stav*. Názvy vecí sa od slovík tvoria príponou *-dlo*, nie *-tko* — *merítko* [292], *tlačítka, tlačítkové ovládanie* [257], správ. *meradlo, tlačidlá, tlačidlové ovládanie*. Vzťahové príd. meno od podstat. mena *stroj* je *strojový*, nie *strojný* — *strojné zariadenie* [253], správ. *strojové*... Pri príd. menách utvorených od zemepisných názvov zakončených na *-burg* sa spoluhláska *g* odsúva — *príslušníci vürzburgskej školy* [129], správ. *vürzburgskej*... Príčastia na *-lý* sú už takmer zaniknutou kategóriou. Zachovávali sa iba v daktorých ustálených výrazoch (*pozostalý, padlý voják*). Správne sú tvary s príponou *-ný*, resp. *-tý*, teda nie *vzniklé poruchy* [342], *stanú sa otupelými* [315], ale *vzniknuté poruchy, stanú sa otupenými*.

Na s. 126 sa v jednom celom odseku chybné používajú spojenia *významový*

a nevýznamový materiál. Z kontextu jasne vyplýva (...presnosť zapamätania významového materiálu je v porovnaní s nevýznamovým materiálom značne vyššia), že sa tu vzťahové adj. významový použilo nenáležite. Adj. významový je na mieste, ak ide čisto o vyjadrenie vzťahu k významu, napr. významový rozdiel (rozdiel vo význame). No v spomínanej kapitole ide o materiál dôležitý z hľadiska významu čiže o významný alebo nevýznamný, resp. bezvýznamný materiál.

Po slovesách *stať sa*, *stávať sa*, *ukazovať sa* má byť menný prísudok v 7. páde — *stáva sa pre ňu významné* (126), *stáva sa závažné* (232), *ukazuje sa významné* (234) — správ. *stáva sa pre ňu významným*, *stáva sa závažným*, *ukazuje sa významným*.

Ďalej upozorňujeme na niekoľko chýb, ktoré sme našli v skloňovaní prezatých slov. 7. pád množ. čísla podstat. mien mužského rodu, ktoré sa skloňujú podľa vzoru *dub*, ak nejde o ťažko vysloviteľnú skupinu spoluhlások, má príponu *-mi*, nie *-ami*. Nesprávne tvary sú *reflexami* (14), *konfliktami* (55), *argumentami* (32), *aspektami* (34, 353), *objektami* (102) — správ. *reflexmi*, *konfliktmi*, *argumentmi*, *aspektmi*, *objektmi*. Slovo *agens* je mužského rodu, 2. pád množ. čísla je *agensov*, nie *agens* (200). Chybný je aj tvar 2. pádu od podstat. mena *tonus* — *svalového tonu* (178), správ. *tonusu*. Pri zložených priezviskách treba skloňovať obidve zložky — teória vypracovaná *jung-Helmholtzom* (85) — správ. ...*jungom-Helmholtzom*, *Müller-Lyerova figúra* (96) — správ. *Müllerova-Lyerova figúra*. Chybný je aj 2. pád množ. čísla od slova *šípka* — *šípkek* (287) namiesto *šípok*. Tvarom *šípkek* sa narušá rytmický zákon.

Zarážajúco veľa chýb je v recenzovanej knižke aj pri používaní predložiek. Predložka *mimo* má miestny význam a spája sa s genitívom. Neslobodno ju spájať s akuzatívom alebo používať namiesto predložky *okrem*. Škoda, že sa pri jazykovej úprave zabudlo na túto zásadu a do knižky sa dostali takéto spojenia: *mimo záujmovú sféru* (186), *mimo rámec skupiny* (284), *mimo vlastnú rodinu* (339), správ. *mimo záujmovej sféry*, *mimo rámca skupiny*, *mimo vlastnej rodiny*. Aj predložka *na* akoby bola v nemilosti. Sústavne sa používajú spojenia ako *vzhľadom k predpokladanej funkcii* (231), *vzhľadom k pracujúcemu človeku* (235), *vzhľadom k poradiu* (256) namiesto správneho *vzhľadom na*... Aj v spojeniach *pre uľahčenie* (103), *predpokladom pre tvorenie* (104), *podklady pre analýzu* (305), *základy pre budovanie* (23) má byť všade predložka *na*, lebo ide v nich o cieľový význam a predložka *na* je základná cieľová predložka. Aj sloveso *zúčastňovať sa* má väzbu s predložkou *na* — *zúčastňovať sa na živote skupiny*, nie *života skupiny* (285), *proces, na ktorom sa zúčastňujeme*, nie *ktorého sa zúčastňujeme* (92).

Pri vymenúvaní na s. 30—31 rušivo pôsobí chybná väzba: *Medzi základné psychologické disciplíny počítame: a) všeobecná psychológia, ontogenetická (vývinová) psychológia* atď. Sloveso *počítame* má väzbu so 4. pádom, teda správ. má byť: *všeobecnú psychológiu, ontogenetickú (vývinovú) psychológiu* atď. Prekrižené sú spojenia *závisí na jeho potrebách* (98), *v období pred a v krízových rokoch* (299), správ. *závisí od jeho potrieb, v období pred krízovými rokmi a po nich*.

Chybné sa používa predmetové sloveso *začínať* namiesto zvratného *začínať sa*: *myslenie začína v tom momente* (129), *proces začína pocitmi* (133),

správ. myslenie sa začína, proces sa začína. Podobná chyba je i na s. 23, 80, 132, 183.

V neutrálnom jazykovom prejave má byť zhodný adjektívny prívlastok pred určeným substantívom. Táto zásada sa v texte naruša pomerne často — *vplyvy podnikové* (239), *vzťahy horizontálne* (284), *správanie expresívne* (40) a inde. Obrátené je aj poradie v spojeniach *v istom slova zmysle* (32), *v plnom slova zmysle* (317), *správ. v istom zmysle slova, v plnom zmysle slova*.

Na viacerých miestach je chybne použité príslovkové zámeno *kedy* namiesto časovej spojky *keď*, napr. *po vštepení do pamäti, kedy je potrebné...* (123), *správ. ...keď je potrebné* (podobne na s. 189, 297, 356).

Hoci je knižka vcelku na dobrej štylovej úrovni, predsa miestami rušivo pôsobia nešikovné štylizácie, napr. *Z psychologického hľadiska je správne, keď sa pokarhanie alebo napomenutie najprv vyjadruje len s pracovníkom, ktorého sa týka* (315). Väzba *vyjadriť s niekým* nie je správna. Vyjadriť možno niekomu niečo, napr. obdiv, no v súvislosti s pokarhaním sa skôr používa sloveso *udeľiť*, resp. *vsloviť*. No v uvedenom spojení ide skôr o to, že sa pokarhanie najprv prerokuje s pracovníkom, ktorého sa týka.

Vyjadriť občasnú, nepravidelnú, ~~č~~opakovanie deja slovesom *zvyknúť* sa pokladá za okrajový hovorový prostriedok súčasnej spisovnej slovenčiny, napr. *správanie sa zvykne definovať* (40), *potom sa zvykne hovoriť* (100), *teórie sa zvyknú označovať* (301), lepšie *správanie sa niekedy definuje, hovorí sa, teórie sa zvyčajne označujú*.

Ostáva nám upozorniť ešte na niekoľko pravopisných a tlačových chýb. V spojení *sama vec o sebe* (50) sa príslovka *osebe* píše dovedna. Zložené prídavné mená *vysoko výkonný* (282), *vysoko kvalifikovaný* (32) sa tiež píše dovedna. Sloveso *vydobíť* (7) sa píše s *y* — *vydobýť*.

Chyby sú aj v interpunkcii. Miestami sú v texte zbytočné čiarky, inde zasa čiarky chýbajú, najmä tam, kde je vložená veta.

Knižka *Základy psychológie* bola pre svoju vysokú odbornú a ideovú úroveň odmenená v súťaži Človek a socialistické životné prostredie pri príležitosti 30. výročia februárového víťazstva. Škoda, že sa jej jazykovej stránke nevenovalo viac starostlivosti.

E. Rísová

SPYTOVALI STE SA

Významy slova socializácia. — K. B. z Bratislavy nás upozornil na použitie slova *socializácia* v takom význame, ktorý nie je zachytený v Slovníku slovenského jazyka: ide o socializáciu osôb, t. j. o ich zapojenie sa do spoločnosti. Žiada nás, aby sme uvážili možnosť zachytiť tento význam v novom výkladovom slovníku spisovnej slovenčiny.

V Slovníku slovenského jazyka sa slovu *socializácia* naozaj neprisuduje význam, na ktorý upozorňuje pisateľ listu. Socializácia sa vykladá iba ako „zospoločenie výrobných prostriedkov“. Tento význam sa ilustruje typic-

kými spojeniami *socializácia priemyslu*, *socializácia pôdy*. Takýto výklad významu slova *socializácia* treba pokladať za nedostačujúci.

Predovšetkým sa žiada konštatovať, že slovo *socializácia* je medzinárodné a významovo mu zodpovedá domáce slovo *zospoločenšenie*, je teda s ním synonymné. Slovo *socializácia* je v spisovnej slovenčine známe alebo v súvisi s materiálnou základňou (*socializácia priemyslu*, *socializácia poľnohospodárstva*), alebo v súvisi s človekom (*socializácia človeka*). A týmito dvom sféram používania zodpovedajú v súčasnej spisovnej slovenčine dva významy slova *socializácia*: 1. zospoločenšenie výrobných prostriedkov, 2. zospoločenšenie človeka. Prvý význam je známy z politickej ekonómie, príp. z politológie, druhý význam je bežný najmä v sociológii a v psychológii. Túto sféru používania slova *socializácia* v druhom význame potvrdzuje napr. Sociologický slovník (Bratislava, nakladateľstvo Epoque 1970), v ktorom sa na s. 429 spracúva heslo *socializácia* takto: *socializácia* — (*zospoločenšenie človeka*, *akulturácia*) proces vývoja individua na zložitú sociálnu bytosť, ktorá sa aktívne zúčastňuje na spoločenskom a kultúrnom živote.

Členenie slova *socializácia* na dva významy je, ako vidieť, podmienené predovšetkým pomenúvanou skutočnosťou, ale na takéto členenie nachodíme aj vnútrojazykové dôvody. Prvý význam slova *socializácia* zodpovedá činnostnému slovesu *socializovať niečo* s kauzatívnym významom „robiť spoločenským, zospoločenšovať niečo“, kým druhý význam slova *socializácia* zodpovedá stavovému slovesu *socializovať sa* s významom „stávať sa spoločenským, zaradovať sa do spoločnosti, zospoločenšovať sa“.

Je prirodzené, že obidva uvedené významy slova *socializácia* patria do výkladového slovníka súčasnej spisovnej slovenčiny. To, že sa v Slovníku slovenského jazyka zachytáva iba prvý význam, možno vysvetliť tým, že druhý význam nebol doložený v kartotéke, z ktorej sa vychádzalo pri koncipovaní slovníka. To však neznačí, že by v čase koncipovania slovníka bolo slovo *socializácia* žilo iba v jednom význame.

Slovo *socializácia* predstavuje v súčasnej spisovnej slovenčine typický internacionalizmus, t. j. slovo vyskytujúce sa vo viacerých súčasných spisovných jazykoch. Ako sme ukázali, je to výraz charakteristický pre oblasť odborného vyjadrovania: v obidvoch uvedených významoch sa upotrebuje vo viacerých vedných odboroch.

J. Kačala

Ondulovačka. — E. G. z Martina sa pýta: „Sú názvy *elektrická kolma* či *kulma*, *kolmovanie* alebo *kulmovanie* správne? Aký je pôvod slova *ondulácia*?”

Začneme odpoveďou na druhú otázku. Už v starovekom Grécku bolo kadernícke umenie na vysokej úrovni. Gréci poznali dokonca aj kučeravenie vlasov pripaľovaním železnou tyčou nazývanou *kalamis*. Otrokyňa, ktorá túto činnosť vykonávala, volala sa *kalamistra* a rovnaký názov malo aj príslušné remeslo.

Ondulácia bola ďalšou etapou vo vývine úpravy ženských účesov. Už sám názov pochádzajúci z latinského slova *undulatio* [-cio] — vlnenie — naznačuje, že ide o úpravu vlasov do vln. Nástroj na takúto úpravu vlasov vynašiel

Francúz Marcell pred 125 rokmi v Paríži. Pôvodné Marcellovo železo s dvoma rúčkami, s vnútorným žeraviacim a vonkajším dutým ramenom prešlo už viacerými zlepšeniami. Z ondulačných želez vyhrievaných nad plynovým alebo liehovým plameňom sa dnes vyvinulo elektrické ondulačné železo, ktoré má vyhrievací článok priamo v žeraviacom ramene. Hoci vlasy sa ondulujú už vyše 100 rokov, jednotné pomenovanie nástroja na ondulovanie ešte nie, je u nás definitívne udomácnené. Nástroj na ondulovanie sa síce odborne volá *ondulačné železo*, no v širšej verejnosti sa tento názov používa zriedka. Bežnejšie je pomenovanie *kulma* či *kolma* podľa nemeckého slovesa *kolmen*. Dávnejšie sa hovorilo aj *kolmajžňa* alebo *kulmajžňa*. Tento názov bol vlastne popletenou podobou nemeckého slova *Kolmeisen*, čo značí „ondulovacie železo“. Aj spôsob úpravy vlasov do vln sa podľa toho volal *kolmovaním*, príp. *kulmovaním*. Mnohé ženy používajú tento názov ešte aj dnes.

Slová *kolma/kulma*, *kolmovať/kulmovať* neprešli do spisovného jazyka. Terminologizoval sa názov *ondulovať* vo význame „upravovať vlasy do vln“ a nástroj, ktorý sa na túto činnosť používa, sa odborne volá *ondulačné železo*. Výstižné jednoslovné pomenovanie tohto nástroja doteraz neexistuje, no mohlo by sa veľmi jednoducho utvoriť príponou *-ačka* tak, ako sú utvorené názvy mnohých iných nástrojov, prístrojov, strojov a zariadení motivovaných nejakou činnosťou, napr. *naberačka* [naberací nástroj], *mláčačka* [mláťací stroj], *skúšačka* [skúšací prístroj], *hojdačka* [hojdacie zariadenie], *letovačka* [letovací prístroj], *vysielačka* [vysielačí prístroj], *dierovačka* [dierovací nástroj] atď. V zhode s uvedenými príkladmi nástroj na ondulovanie — ondulovací nástroj by sa mohol volať *ondulovačka*. Názov *ondulovačka* je krátky, výstižný, priehľadný a jednoznačný. Popri odbornom termíne *ondulačné železo* jednoslovný názov *ondulovačka* zaiste ľahko prenikne do širších vrstiev používateľov jazyka. Prax totiž ukazuje, že sa jednoslovné názvy v širšej verejnosti všeobecne uprednostňujú pred viacslovnými. Výhodné sú aj preto, že sa od nich ľahko tvoria odvodeniny, v našom prípade napr. adjektívum *ondulovačkový*, ako i združený názov *elektrická ondulovačka*.

Na záver ešte raz zhŕňame: názvy *elektrická kolma/kulma* nie sú spisovné. Takisto nespisovné sú aj slovesá *kolmovať/kulmovať*. Spisovné názvy sú *elektrické ondulačné železo*, resp. *elektrická ondulovačka* a sloveso *ondulovať*.

E. RISOVÁ

Platiteľ a plátca. — Nedávno sa dostal do rúk širokej verejnosti letáčik, v ktorom Federálne ministerstvo spojov informuje o zmenách týkajúcich sa termínu splatnosti sústredeného inkasa. V letáčiku sa niekoľko ráz vyskytlo slovo *plátca*, napr.: *Upozornenie plátcom sústredeného inkasa opakujúcich sa platieb*. Do *sústredeného inkasa, ktoré vykonávajú spoje, je zapojených viac ako 5 miliónov plátcov*. V súvislosti s tým sa nás viacerí používatelia spisovného jazyka pýtali, či je slovo *plátca* náležité, a upozorňovali na to, že sa bežne používa slovo *platiteľ*. Preto na tomto mieste venujeme pozornosť obidvom slovám.

Podstatné meno *platiteľ* je utvorené od nedokonavého slovesa *platiť* príponou *-iteľ* podobne ako *učiteľ* (od *učiť*), *riešiteľ* (od *riešiť*), *šlachtitel* (od *šlachtiť*), *nositeľ* (od *nosiť*) atď. a má význam „kto niečo platí“. Od slovesa

platíť môžeme však utvoriť pomenovanie osoby, ktorá niečo platí, aj príponou *-ca*, a tak dostaneme slovo *platca* (*plat-it* + *ca* = *platca*). Podobne sú utvorené ďalšie názvy osôb *sudca* (od slovesa *súdiť*), *radca* (od *radiť*), *škodca* (od *škodiť*), *strážca* (od *strážiť*) atď. Ukazuje sa teda, že máme popri sebe dve podstatné mená utvorené od slovesa *platíť* a pomenávajúce osobu, ktorá niečo platí; jedno je utvorené príponou *-teľ*, *platiteľ*, druhé príponou *-ca*, *platca*. Obidve sú dobre utvorené a zaznačuje ich aj Slovník slovenského jazyka III (Bratislava, Vydavateľstvo SAV 1963, s. 82 a 83), pričom ich vysvetľuje takto: *platca* — „kto uskutočňuje, realizuje platbu, platiteľ“; *platiteľ* — „kto platí, platca“; to značí, že ich pokladá za synonymá.

Slovník slovenského jazyka zachytáva ešte ďalšie podstatné meno, ktoré je v synonymnom vzťahu so slovami *platca* a *platiteľ*, a to slovo *platobník*. Je však zaujímavé, že vo Finančnom slovníku (Bratislava, Vydavateľstvo politickej literatúry 1967, s. 225) sa ako termín uvádza slovo *platiteľ*.

Z uvedeného je teda zrejmé, že slovo *platca*, hoci je menej bežné, je náležite utvorené. V letáčku spomenutom na začiatku sa však neodôvodnene uvádzalo v podobe *plátca* (s dlhou samohláskou *á* v prvej slabike slova). Posledná slabika odvodzovacieho základu sa pri tvorení názvov osôb príponou *-ca* nikdy nedíži, ba naopak v mnohých prípadoch sa skrakuje, napr. *súdiť* — *sudca*, *obhájiť* — *obhajca*, *obrániť* — *obranca*.

M. Považaj

Slovo preromantizmus a cudzie predpony pre-, pro- a per-. — Istý známy sa na nás obrátil s otázkou, ako treba písať slovo *preromantizmus*. Išlo mu o to, či sa v predpone *pre-* píše krátke *e* alebo dlhé *é*. Podstatné meno *preromantizmus* a prídavné meno *preromantický* sú v slovenčine slová novšieho pôvodu, preto ich Slovník slovenského jazyka ešte nezaregistroval. Pozrime sa na iné slová s predponou *pre-* v slovenčine.

Slová s predponou *pre-* sú prevzaté z latinčiny, zriedka z francúzštiny. Slová s pôvodnou latinskou predponou *prae-* sa v slovenčine prispôbili a píšú i vyslovujú sa najčastejšie s krátkym *e*, t. j. s predponou *pre-*. Napr. *preambula*, *preceptor*, *predikácia*, *preparát*, *prezencia* (v hovorenej reči často nesprávne *prézencia*). Dlhé *é* sa zachováva iba v jednotlivých slovách, kde však nejde o predpony: *prémia*, *prétor*, *prézent*.

Predpona *pre-* v slove *preromantizmus* má časový význam ako slovenská predpona *pred-*. Píše a vyslovuje sa s krátkym *e* ako predpona *pre-* v slove *prehistoria* (= preddejinné obdobie vývoja ľudstva) a v príd. mene *prehistorický*.

Všimli sme si, že väčšina slov s pôvodnou latinskou predponou *prae-* (*pré-*) má v slovenčine krátke *e*. Pôsobila tu istotne aj podobná slovenská predpona *pre-*, ktorá je krátka.

Okrem slov s pôvodnou cudzou predponou *pre-* sú v slovenčine aj slová s cudzou predponou *pro-*, najčastejšie s významom „pred, pre a i.“ Napr. *proskribovať*, *propozícia*, *prológ*, *prolongovať*, *protetický*, *provitamín*, *prorektor*, *proseminár*. V pôvodných slovenských slovách sa predpona *pro-* nevyskytuje. Je typická pre češtinu. V slovenčine jej zodpovedá predpona *pre-*, (napr. č. *prodaný*, slov. *predaný*). Pokiaľ sa jednotlivé domáce slová

s predponou *pro-* v slovenčine vyskytujú, dostali sa do nášho jazyka vplyvom cirkevnej češtiny a v súčasnom jazyku sa už nepocitujú ako predponové. Sú to napr. slová *prospievať*, *prostriedok*, ďalej kalky (doslovné preklady) z gréčtiny ako *prorok* (*propheta*), z latinčiny, napr. *prozreteľnosť* (*providentia*), ako aj odvodeniny od týchto slov. V slovenčine sa predpona *pro-* pocituje ako neorganická. Svedčí o tom skutočnosť, že v slove *percento* sa nahradila inou cudzou predponou *per-*, kým v iných prípadoch sa v bežnej reči nahrádza predponou *pre-*. Napr. *prolongovať* namiesto správneho *prolongovať*, *prerakúsky*, *presovietsky* (namiesto správneho *prorakúsky*, *prosovietsky*) a i.

Pôvodná latinská predpona *per-* (s významom „cez, po, pri, pre“) sa vyskytuje napr. v slovách *permanentný*, *permutácia*, *perforovať* a i. Formálne je blízka slovenskej predpone *pre-*, a preto sa s ňou niekedy nesprávne zamieňa. V hovorených prejavoch sme si všimli napr. podobu *pertraktovať* namiesto náležitého *pertraktovať*.

Pri používaní cudzích slov treba dávať pozor na dĺžku v slovách so začiatočným *pre-/pré-*, napr. *prezencia*, ale *prézent*, ako aj na slová s pôvodnými latinskými predponami *pro-* a *per-*. Píšeme *perromantizmus*, *perroman-tický*, *prolongovať*, *percento*, *pertraktovať*.

K. Palkovič

Aviváž — avivážny. — G. M. z Bratislavy sa pýta: „...Už viac ráz som počula v reklamnom spravodajstve Československého rozhlasu hovoriť o avivážnych prostriedkoch. S výrazom *avivážny* som sa stretla aj v tlači, no v slovníkoch cudzích slov som prídavné meno *avivážny* nenašla. Chcela by som vedieť, či je to spisovné slovo a aký je jeho presný význam a pôvod.“

Súčasná chémia nám v ostatnom čase ponúka na rozličné druhy tkanín nielen množstvo pracích prostriedkov s mnohorakými účinkami, ale aj prostriedky, ktoré svojimi vlastnosťami pomáhajú oživiť vzhľad tkanín, ich pružnosť, nekrčivosť ap. Z týchto výrobkov sú na domácom trhu najbežnejšie Ikar a Pollena. Tieto chemické výrobky sa súhrnne nazývajú *avivážne* čiže *oživovacie prostriedky*.

Prídavné meno *avivážny* je odvodené od francúzskeho deverbatívneho podstatného mena *avivage* (vyslov *aviváž*), ktoré značí „oživenie, oživovanie“. Toto podstatné meno sa do slovenčiny prevzalo v adaptovanej podobe a príponou *-ný*, resp. so zreteľom na zachovanie pravidla o rytmickom krátení jej variantom *-ny* sa od neho utvorilo prídavné meno *avivážny* s významom „týkajúci sa aviváže, oživovací“. Podobne ako slovo *aviváž* pochádzajú z francúzštiny aj slová *masáž*, *reportáž*, *dekoltáž*, *blamáž*, *vitráž* a iné. Ich význam netreba osobitne vysvetľovať, lebo ho používatelia jazyka zväčša poznajú, resp. nájdu v slovníkoch cudzích slov. Slová *aviváž* — *avivážny* sú novšie, naše doterajšie slovníky cudzích slov ich ešte nezachytávajú, ale to neznačí, že by boli nesprávne, nespisovné alebo že by sa nemohli používať. Pravda, oblasť ich používania je nateraz značne úzka.

Ak teda počujeme v rozhlasu hovoriť o avivážnych prostriedkoch alebo ak o nich čítame v novinách, treba vedieť, že ide o prostriedky, ktoré oživujú vzhľad tkanín.

E. RISOVÁ

Pokrok s chybami

Okresné noviny *Pokrok* vo Veľkom Krtíši vychádzajú už piaty rok. Možno o nich povedať, že za pol desaťročia si ich čitatelia obľúbili, lebo sú dobrým informátorom o živote okresu. Niekedy prekvapia aj zaujímavým čítaním, no oveľa častejšie vyrušia neúnosným množstvom štylistických a jazykových chýb.

Pomerne veľa sme ich našli napríklad v 28. čísle, ktoré vyšlo 13. júna 1978: *žatva ozimnej repky sa započne (začne), gumenné* [správne *gumené*; dve *n* v prídavnom mene píšeme vtedy, keď je podstatné meno ako základ odvodzovania zakončené na *n* alebo *ň*: *rameno — ramenný, kameň — kamený...*], *tvorí prístup* [správne *tvorivý prístup*] atď.

Veľa priestupkov proti jazykovej norme sme našli pri písaní čiarok a v skladbe. Ako príklad nám môže poslúžiť úryvok z reportáže *Rozhovor sa predsa konal: Samotná farma sa delí na: ustajňovacie priestory prasníc (plánovaný stav 600 ks) spolu s odchovom prasiat — 6 pavilónov, pre 2 400 ks a výkrm (od 65 kg do vyskladnenia 100—115 kg), 2 pavilóny pre 2 300 ks*. Z tejto vety mohol mať pôžitok pisateľ, ale čitateľ veru nie.

Zreteľný vplyv administratívneho vyjadrovania poznať i v nadužívaní slovesa *realizovať* (vo význame „splniť, plniť plán, uskutočniť, robiť, urobiť“) a predovšetkým v používaní skratiek a značiek. Niet príspevku, v ktorom by sa nevyskytli, pričom mnohé sú buď zastarané alebo nevhodné a v istom odbore neorientovanému čitateľovi nezrozumiteľné: ss. vo význame „súdruhovia“, PNZZ, referent KPP, vedúci KOV pri OOR atď. Matematici iste pokrútili hlavami nad číselným rébusom 12,300 tis. litrov.

Pár slov načim povedať aj o žánrovom zastúpení príspevkov a čistote ich obsahu. Niektoré príspevky sú suché a majú skôr ráz rozpísaných správ. Ukážkovým príkladom je už spomínaná „reportáž“ *Rozhovor sa predsa konal*. V prvej časti autor nezaujímavo opisuje svoje peripetie okolo zháňania vedúceho, zoširoka vysvetľuje, kto je, prečo prišiel a prečo píše. Druhá časť nie je — ako by čitateľ čakal — rozhovorom, ale odpisom z informátorovho hlásenia, nezaujímavým monológom. V reportáži chýba to hlavné — atmosféra pracoviska, jeho opis, názory a postrehy ľudí, za ktorými reportér prišiel. Reportáž nie je veľmi podarená, v skutočnosti je komentárom k úradnému hláseniu.

Noviny — aj okresné — vplývajú na čitateľov nielen obsahom, ale aj úrovňou jazykového podania. V *Pokroku* by preto mali viac dbať na rečovú stránku (vyvarovať sa jazykových chýb a zvyku prepĺňať noviny skratkami a značkami). *Pokrok* by tiež bolo treba spestriť bohatším zastúpením novinárskych žánrov: krátkymi správami, reportážami, glosami, notickami, črtami, besednicami, poznámkami, rozhovormi, recenziami, fejtónmi, súdničkami, výzvami, komentármi, riportmi. Potom budú veľkokrtíšske noviny *Pokrok* šíriteľom uvážených myšlienok, dobrej pracovnej nálady, sviežeho čitateľského zážitku a zároveň i krásy slovenského slova.

J. Fekete

August nie je Augustín

Slovenské spevy, druhé doplnené, kritické a dokumentované vydanie, je názov impozantného trojzväzkového diela, ktoré spracoval Ladislav Galko. Je to v podstate reedícia pôvodných Slovenských spevov (1880 a ďal.), vyhovujúca aj z melodickej, aj z textovej stránky moderným vedeckým požiadavkám. Zarazilo ma však, keď som v I. zväzku (1972) na s. 14 a znova na s. 19 našiel meno *Augustín Horislav Krčméry*. U nás dnes síce prevláda podoba *Augustín*, ale staršiu podobu *August* treba rešpektovať pri menách tých osôb, ktoré majú meno *August* zapísané v matrike a ktorých meno vošlo do vedomia národa ako meno kultúrnych činiteľov.

Škoda len, že L. Galko nie je sám, ktorý nerešpektuje meno *August*. Pred jeho dielom vyšiel malý zborník *Sto rokov revúckeho gymnázia 1862–1962* (Bratislava 1965). V ňom má Július Chovan príspevok *Ivan Branislav Zoch a jeho pôsobenie na revúckom gymnáziu*. Pod textom je Zoznam použitej literatúry, kde na s. 57 možno čítať: (7) *Škultéty, Augustín Horislav*: Pamäti slovenského ev.a.v. gymnasia... vo Veľkej Revúci — Ružomberok 1889. Čo som napísal pri Krčmérym, platí aj pri Škultétym: nemožno svojvoľne premieňať mená *August* a *Augustín*. V tomto druhom prípade treba vyčítať redakcii zborníka, že pri častom výskyte Škultétyho mena v texte zborníka nepoužila svoje redaktorské oprávnenie a to osudné *Augustín* nepremenila na náležité *August*.

J. V. Ormís

Ks

KUL TÚRA SLOVA

KULTÚRA SLOVA, časopis pre jazykovú kultúru a terminológiu. Orgán Jazykovedného ústavu Ľudovíta Stúra SAV. Ročník 13, 1979, č. 1. VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Hlavný redaktor PhDr. Ján Kačala, CSc. Grafická úprava Oto Takáč. Technická redaktorka Marta Paráková. Vychádza desaťkrát ročne. Ročné predplatné Kčs 30,—, jednotlivé čísla Kčs 3,—. Rozširuje Poštová novinová služba. Objednávky vrátane do zahraničia a predplatné prijíma PNS — Ústredná expedícia a dovoz tlače, 884 19 Bratislava, Gottwaldovo nám. 6/VII. Možno objednať aj na každom poštovom úrade alebo u doručovateľa. Vytlačili TSNP, závod Ružomberok v januári 1979. Povolené výmerom SÚTI 7/11.

Distributed in the Socialist countries by SLOVART Ltd., Leningradská 11, in West Germany and West Berlin by KUBON UND SAGNER, D-8000 München 34, Postfach 68, Bundesrepublik Deutschland. For all other countries distributions rights are held by JOHN BENJAMINS. N. V., Periodical Trade, Amsteldijk 44, Amsterdam, Netherlands.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1979

Cena Kčs 3,—